

**TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ**

**ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA**

**PROGRAMI**

**TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ**

**Konaklar Biterken**

**Danışman Öğretmen:** Fatma UĞUR

**Öğrencinin Adı:** Karin

**Öğrencinin Soyadı:** Kara

**Diploma Numarası:** 001129-0043

**Sözcük Sayısı:** 3652

**Araştırma Sorusu:** Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Kiralık Konak" adlı yapıtında "Yanlış Batılılaşma"nın neden olduğu "değişim"in figürler üzerindeki etkisi nasıl işlenmiştir?

## **ABSTRACT**

Bu tez çalışmasında, “Değişim”in toplumları yönlendirip biçimlendirmesi gerçeğinden yola çıkarak değişimi etkileyen durumları neden sonuç bağlamında değerlendirmek istedim. Çalışma alanım olarak Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun “Kiralık Konak” adlı yapıtını seçtim. Bu romanda tarihsel gerçeklik, Avrupa’dan esen Batı rüzgârının ortaya koyduğu neden sonuç bağı doğrultusunda ele alınmıştır. Buna bağlı olarak tez konumu “Batılılaşmadan kaynaklanan değişimin figürler üzerindeki etkisi” olarak belirledim. Tezimi figürler bağlamında ele alıp, yanlış Batılılaşmaya uğrayanlar ve değişime karşı direnen figürler başlıkları altında değerlendirdim. Roman figürlerinden Servet Bey, Seniha, Faik Bey’i Batılılaşmaya uğrayan; Naim Efendi, Selma Hanım, Hakkı Celis’i ise değerlerine bağlı kalanlara örnek olarak seçtim. Sonuç olarak vardığım yargı ise, koşullar ne olursa olsun kimilerinin kolay değiştiği, kimilerinin de şartlara direnebildiği gerçeğine ulaştım.

**Sözcük Sayısı: 114**

## İÇİNDEKİLER

Öz.....	2
1. Giriş.....	4
2. Yanlış Batılılaşmaya Uğramış Figürler	
a. Servet Bey.....	5
b. Seniha.....	7
c. Faik Bey.....	9
3. Batılılaşmanın Karşısında Direnen Figürler	
a. Naim Efendi.....	10
b. Selma Hanım.....	12
c. Hakkı Celis.....	13
4. Sonuç.....	14
5. Kaynakça.....	15

**Araştırma Konusu:** Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Kiralık Konak” adlı yapıtında “Yanlış Batılılaşma”nın neden olduğu “değişim”in figürler üzerindeki etkisi nasıl işlenmiştir?

## **1.GİRİŞ**

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Kiralık Konak” adlı romanı, Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecinde yaşanan toplumsal ve siyasal gerçekleri içermektedir. Roman içeriğinde, devletin başkenti İstanbul'da Avrupadan gelen yabancı kültür anlayışının toplumun yerleşik değerleri üzerine yapılanmasına yer verilmiştir.

Romanda yabancılarla yakın ilişkileri nedeniyle ekonomik sorun yaşamayan, toplumsal değişimi elinde tutan; giyim kuşam, davranış, sahip olduğu Avrupa kültürü bakımından adından söz ettiren figürler abartılı duruşlarıyla işlenmektedir. Bu figürler sırasıyla başta Duyun-u Umumide müfettiş, paşazade Servet Bey, Servet Bey'in kızı Seniha ve Avrupa'da öğrenim görmüşlüğü, Avrupa kültürüne hâkim tavırlarıyla kadın figürlerin gözdesi durumuna gelmiş Faik Bey'dir. Roman kurgusunda bunların tamamen karşısında duran, yerleşik değerlerden ödün vermeyen, koşulların bütün dayatmalarına karşın yozluğa yabancılaşmaya uğramayan figürler de yer almaktadır.

Romanda zaman olarak Birinci Dünya Savaşı'na işaret etmektedir. İşaret edilen zaman; Batılılaşmışını düşünen, mutluluğu asri davranışlarda arayan figürlerin memleket meselelerine bir o kadar uzak durmaları bakımından önemlidir. Avrupai tavırlar içerisinde yeni oluşturdukları ahlak anlayışı bu figürlere mutluluk sağlamamış, kurgu sonunda kendi değersizlikleriyle baş başa kalmalarına neden olmuştur.

Değişim karşısında bozulmadan kalan Naim Efendi gibi figürler, yalnızlığa ve sefalete mahkûm olsa da değerlerine tutunarak ayakta kalmaya çalışmışlardır.

Bu tez çalışmasında Tanzimat Dönemi ile başlayan Batılılaşma hareketinin toplumsal yansımaları; Batılılaşmaya uğrayıp eylemlerini yüzeysel uygulayan ve değerlerine bağlı kalan figürler başlıklarında ayrı ayrı ele alınacaktır. Bu çalışma sonucunda kimilerinin değişimden etkilenmeye hazır olduğu gibi, koşullar ne olursa olsun var olan değerleri koruyabilenlerin de bulunabileceği gerçeğine ulaşılabilecektir.

## **II. Yanlış Batılılaşmaya Uğramış Figürler**

## II.A. Servet Bey

Kiralık Konak adlı romanda Servet Bey, yaşam algısıyla sergilediği yaşam tarzıyla yanlış Batılılaşmaya uğramış bir figür olarak işlenmiştir. Roman kurgusu içinde Servet Bey gibi figürler, Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecinde toplumun yerleşik değerlerini yadsıyıp Avrupa'ya aşırı hayranlık duymuşlardır. Bu dönemde Batı değerleri benimsenip doğrudan taklit edilmiş, bu nedenle toplumsal yenilenme ve çağdaşlaşma gerçek anlamda söz konusu olamamıştır. Saray kökenli olup, toplumdaki kopuk bir şekilde yetişmiş olan Servet Bey, romanda Batı'nın değerleri altında kalıp, yanlış Batılılaşma algısının etkisiyle kendi benliğinden uzaklaşmış ve bunlara karşı direnen bir figür olarak ele alınmıştır. Dönemin iyi okumuş üst kesiminden olmasına rağmen yaşadığı alafrağa hayat yüzünden halktan kopuk, bu yüzden de halkın değerlerine karşı yabancıdır. Bireyin kendi benliğini oluşturma sürecinde etkili olan aile yapısı ve ideal davranışlar olarak yansıtılan Batılı değerler Servet Bey'in kurgudaki duruşunu belirlemiştir. Romanda Avrupai yaşam biçimi, toplumsal bir akım olarak yer aldığı gibi odağa alınan konak yaşantısında aile bireyleri arasında da görülmektedir. Roman kurgusunda Servet Bey'in damat rolünde yer aldığı konakta yetiştirilme tarzının etkileri, algı farklılıklarıyla yansıtılmıştır. *“Servet Bey, bütün o alafrağa namus ve haysiyet prensiplerinin arkasında, daima toplanıp dağılan dalgalı, değişken bir şahsiyetten başka biri değildi.”* (Karaosmanoğlu, 156)

Roman kurgusunda kendini kaptırdığı Batılı yaşam biçimini uygulamaya çalışan Servet Bey, konağın saygın büyüğü ve kayınpederi Naim Efendi'le aynı çatı altında, karşıt değerlerde işlenmektedir. Servet Bey, kazasker bir babanın oğlu olarak iyi eğitim görmüş, Osmanlı'nın borçları nedeniyle Batılı devletlerin kontrolünde kurulan Duyunu Umumiye'de çalışmaktadır. Bu kurumun varlık nedeni Osmanlı Devleti'nin ekonomisini kontrol altına almaktır ama Servet Bey, bu gerçekliği düşünmekten uzak bir figürdür. Yaratılan Avrupa hayranlığını hem duygusal hem de somut anlamda simgeleyen Servet Bey, romanda Naim Efendi'yle aynı uzamda, zıtlık oluşturacak biçimde işlenmiştir: *“Naim Efendi'nin damadı Düyünü Umumiye müfettişlerinden Servet Bey, Müslümanlıktan ve Türklükten nefret eden bir kazasker oğludur. Aldığı terbiye ile yaşadığı muhit birbirinin aksi olan her insan gibi Servet Bey de daimi bir ihtilaç, daimi bir isyan içinde yaşar.”* (Karaosmanoğlu,14)

Servet Bey'in de içinde bulunduğu uzama Batı'dan, özellikle Fransa'dan, gelen yenilikler İstanbul'da tam anlamıyla yerleşmemiş, bu yüzden de toplum tarafından yanlış benimsenmiştir. Romana yansıyan gerçeklikte Batı'nın yalnızca kadın erkek ilişkileri, giyim

kuşam tarzı gibi özellikler yer almaktadır. Batılılaşmanın etkisiyle yozlaşan figürlerden başta Servet Bey ve kızı Seniha gibiler, görünüşleriyle yansıttıkları duruşlarının yanında yarım yamalak bildikleri Fransızca'yı gerekli gereksiz her yerde kullanmaya çalışmışlardır. Servet Bey, sahip olduğu Avrupalı yaşam tarzının uzantısı olarak yaşadığı konağı yadsımış, kendi anlayışındakilerin yaşadığı Şişli'deki apartman dairesine taşınmakta ısrarcı olmuştur. Ailenin yaşadığı konak hayatı toplumun alışlagelmiş değerlerini; Servet Bey'in karısı ve kızıyla taşındıkları Şişli'deki apartman dairesi Avrupalı hayatı yansıtmaktadır. "*Servet Bey, ikide bir zevcesine ayrı eve çıkmaktan bahsediyordu.*", "*Hayatımın sonuna kadar böyle her günümü zehir edemem, diyordu.*" (Karaosmanoğlu, 140)

Servet Bey'in de dâhil olduğu, asri hayata tutunmaya çalışan figürler Batılı hayata, Fransızlara özenmekte; okudukları dergilerdeki gibi giyinip, onlar gibi eğlenceler düzenleyip, Türkçe ile karışık Fransızca konuşup, onlar gibi flört etmektedir. Servet Bey, İstanbul'da yeni oluşan ve benimsenen hayatı Şişli'deki apartman dairesinde uygulamaya koyabilecektir. "*Burası 'Salle a menger' burası 'fumair', burası salon, burası kütüphane, burası budvar, burası yatak odası; ikinci bir yatak odası!' diyor,*" (Karaosmanoğlu, 141) Bu yanlış algı ve tutum; toplumsal değerlerin yadsınmasında, buna bağlı olarak gelişen felaketlerin yaşanmasında etkili olmuştur. Servet Bey, kapıldığı ve inandığı Batılı davranışlar içinde memleket sorunlarından uzak, çıkarları için çalışan bir figürdür; bu özelliğiyle kötü ve kirlenmiş sistemin içine çekilerek kendisi gibi güç sahibi bireylerle işbirliği içinde yoz, temelsiz bir yola sürüklenmiştir. Kurguda Servet Bey'in kendi benliğini Avrupa özentiliği uğruna kaybedip kötü işlere girmesi Batılılaşma algısının bireyler üzerindeki olumsuz etkisine örnek oluşturmaktadır: "*Servet Bey*", *diyordu; "birtakım" işler yapıyormuş. O meşhur (...) Mebusunun şerikiymiş. Bu adam milyonlar kazanmış, bittabi Servet Bey de epeyce istifade etmiş olacak... öyle diyorlar...*" (Karaosmanoğlu, 172)

Yapıtta Servet Bey'in Naim Efendi'le zıt anlayışta olmaları, "konak hayatı" yerine Şişli'deki Batı tarzındaki apartmanlara taşınmada direnmesi ve mutluluğu ancak bu yaşamda araması, onun Batılılaşmanın etkisi altında olduğunu göstermektedir. Toplumsal yapının yerleşik değerleri Servet Bey'e değersiz ve rahatsız edici gelmiştir. Bunaldığı hayattan ancak Avrupalı yaşamla kurtulabileceğini, hatta memleketin başına bir şey gelmesi durumunda Avrupa'ya kaçabileceğini düşünmektedir. "*Para yapmalı, para yapmalı ve bir an evvel kapağı Avrupa'ya atmalı. Başka türlü çözümler çıkar yol değil.*" (Karaosmanoğlu,212)

Romanda Servet Bey, Avrupalı yaşam koşullarına ayak uydurmaya çalışırken yozlaşan bir figür olarak yansıtılmıştır. Kızı Seniha da babasının doğrularını benimsemiş, gerçek anlamda oturmayan değerlerden olumsuz etkilenmiştir.

## II.B. Seniha

Romanda Batı'ya kayıtsız koşulsuz hayranlık duyan Servet Bey'in çocukları Cemil ve Seniha da babalarının etkisi altında kalmış figürlerdir. Konak ortamında Seniha ve Cemil, babaları Servet Bey'in duruşu ve eylemleriyle yansıttığı Avrupalı yaşam algısını benimseyerek yetişmişlerdir. Bir paşa çocuğu olan babalarının yaşam algısı çocuklara da aktarılmış, onlar da mutluluğu Batı değerlerinde aramışlardır. Seniha çocukluğundan başlayarak bir gün mutlaka Avrupa'ya gitmenin hayalleri ile büyümüştür. “*Hasetçi değildi; fakat Paris'e gitmekte olan bu kadına, şiddetle imreniyordu. Öteden beri bütün hulyalarını, bütün arzularını çerçeveyen yegâne emel bu değil miydi?*” (Karaosmanoğlu, 117)

Yapıta yansıyan gerçeklikte Batılı değerlerin abartılmasıyla toplumsal düzende görülen bozulma aile içi düzende ve yaşayışta da gözlenebilmektedir. Romanda Fransız mürebbiyelerin bozulmada oynadığı rol, bir gerçeklik olarak göze çatmaktadır. Dönemin modası gereği Naim Efendi konağında çalışan Madam Kronski de bu gerçekliği yansıtmaktadır. Batılılaşmayı biçimde ve davranışta gören Servet Bey ailesi, Madam Kronski'nin Seniha'ya Fransızca'yı ve piyano çalmayı öğretmesiyle toplumsal sorunlarını çözdüklerini düşünmüşlerdir. Seniha, Madam Kronski'nin etkisinde kalarak, moda gazetelerini takip etmiş ve sosyal hayatta önde olan insanların oluşturduğu arkadaş ortamlarında yer almaya başlamıştır.

*“İç içe oda ağzına kadar doluyor. Birçok Şarkvari köşeler yapmışlar, bunlar üstünde bağdaş kurup oturmuş Alman zabitleri, ellerinde bir tambur veya bir gitara ile yan yatmış Viyanalı kadınlar; duvardan indirilmiş bir uzun çubuğu tütürmeye çalışan Beyoğlulu gençler var.”* (Karaosmanoğlu, 171)

Roman kurgusunda toplumun genelinin yöneldiği Frenkleşme arzusu ve Batı değerlerine olan abartılı hayranlık yeni kuşağın da bu tutumdan etkilenmesine neden olmuştur. Seniha'nın sürekli kitap ve dergi okuması Frenk olarak adlandırılan insanlara hayranlığını arttırmıştır. Toplumda Avrupalıların hayat tarzlarının yüceltilmesinin ve İstanbul'un ileri gelenlerinin onlar gibi yaşamaya çalışmasının sonucu olarak Seniha da bu uzak ama hayalini kurduğu Avrupa'ya karşı bir hayranlık beslemiştir. “*Çölde yürüyene serap neyse, Seniha'ya Avrupa*

*oydu. Ne yapsa, ne işlese hep oraya gitmek içindi; bulunduğu yerin hiçbir şeyinde gözü yoktu.*” (Karaosmanoğlu, 43)

Romanda Seniha, kendi ölçütlerinde insanlarla bir arada işlenmiştir. Bunlardan Faik Bey, yozlaşan figürlerden biri olarak davranış ve duruşuyla Seniha'nın hayalini kurduğu erkek modelini yansıtmaktadır. Kurguda varlıklı kadınlara düşkünlüğüyle yer alan Faik Bey, Seniha'nın saf hevesine karşılık vermemiş, Seniha ile ilişkilerini kurgu boyunca yakınlaşıp uzaklaşarak korumaya çalışmıştır. Seniha'nın Faik Bey ile sevişmesi, başına buyruk hareketleri hem toplum tarafından ayıplanmış hem de Seniha'nın ailesi, özellikle de Naim Efendi ile çatışmasına yol açmıştır. Toplumsal değerlerin, aşk ve ahlaki çerçevede değişerek olumsuz yönde ilerlemesinin bir sembolü olarak ele alınan Seniha figürü, Osmanlı'nın son zamanında görülen Batılılaşmanın yanlış algılanması gerçekliğine maruz kalmıştır. Batılılaşma ve çağa ayak uydurma amacı güden bireyler bu durumu kültürel ve ahlaki yönde bozulmalarla yaşamlarına uyguladığından, yozlaşma toplumsal hayatta giderek derinleşmiştir.

*“Bu, sizce belki böyle değildir, her şeyde olduğu gibi bu meselede de belki siz başka türlü düşünüyorsunuz, ben başka türlü düşünüyorum. Fakat rica ederim; durup dururken ne hakla, ne salahiyetle benim ismimi, benim haysiyetimi, hiç haberim olmaksızın, yalnız kendi kendinize makul bulduğunuz bir zaruret veya bir sebep için yerden yere sürüklemek zahmetine katlandınız?”* (Karaosmanoğlu, 109)

Batılılaşma arzusunun sınır tanımaması “konak hayatı” ve İstanbul hayatı Seniha'ya bir zindan gibi görünmüştür. Çocukluğundan beri hayalini kurduğu Avrupa'ya giderek sıkıntılarını giderebileceğini düşünmüştür. Seniha, kurgunun çözüm bölümünde evdekilerden habersiz Avrupa'ya kaçmış, bu durum toplum tarafından tepkiyle karşılanmış, aile bireyleri, özellikle Naim Efendi, topluma karşı onursal bir sıkıntıya düşmüştür. *“Seniha, Madam Kraft gibi bir kadının elinde, oralarda ne olacak? Mutlaka fuhşa düşecek. Zaten son zamanlarda bir fahişeden ne farkı kalmıştı? O ne giyiniş, o ne sürme çekiş! Nasıl gülüş, nasıl yürüyüşü!”*(Karaosmanoğlu, 127)

Batılılaşmanın yanlış etkilerinin yer aldığı, Kiralık Konak adlı romanda odakta yer alan Seniha, aradığı mutluluğu Avrupa'da bulamamıştır. Kurgunun çözüm bölümünde bilinçlenme yönünden olumlu bir sürece girmiştir. Ona uzun zamandır aşk besleyen Hakkı Celis'e Avrupa dönüşü yakınlaşmak istemiştir. Bir akşam Hakkı Celis'i faytona davet edip evlerine götürmüş, ondan yakınlık beklemiştir. *“Seniha'nın Hakkı Celis'in önünde bu ilk soyunuşu değildi.”*(Karaosmanoğlu, 203). Bu durum; Seniha'nın yetişme koşullarında edinemediği, onun yerine Avrupa'ya özgü davranışlar geliştirdiği toplumsal değerleri tutunacak dal olarak gördüğünü



göstermektedir. Hakkı Celis, Avrupa'ya kaçtıktan sonra Seniha'dan umudunu kestiği için kendini memleket davasına adanmak istemiş, Seniha'ya o gece gereken ilgiyi göstermemiştir. Yazar romanın sonunda odak figür Seniha'yı zamanını boşa harcamış, değer yoksunu bir figür olarak ortada bırakmıştır.

## II.C. Faik Bey

Romanda “yanlış batılılaşma”ya uğrayan figürlerden biri de Faik Bey'dir. Faik Bey hem Seniha'yı hem de İstanbul asri hayatını yönlendiren önemli bir figürdür. Alafranga davranışları ve yaşantısıyla, Batı taklitçiliğini ve yanlış değişimi yansıtmıştır.

*“O ne kadar necabet ve salâbetle başlayan o büyük Tanzimat cereyanı, döne dolaşa, nihayet İstanbul'un ortasına Seniha gibi bir kadınla, Faik Bey gibi bir erkek örneği bırakıp geçmişti.”* (Karaosmanoğlu, 167)

Avrupa'da büyüyen Faik Bey; Servet Bey gibi, toplumun değerlerinden yoksun, Osmanlı sosyal ve kültürel yapısına yabancı olmasına karşın, aldığı iyi eğitimle ve sahip olduğu Avrupa kültürüyle önem kazanmış bir figürdür. Romanda Faik Bey Batı değerlerini yansıtırken abartılı bir şekilde ele alınmıştır. Faik Bey bu özellikleriyle kendini önemli duruma getirmiş, Seniha'nın gözünü boyamıştır. *“Siz Avrupa'da büyüdünüz, oradaki hayata alıştınız, nasıl oluyor da oraya tekrar dönmek ihtiyacı bile hissetmiyorsunuz?”* (Karaosmanoğlu, 44)

Kurgu ilerledikçe Seniha ve Faik Bey arasındaki ilişki ciddi bir boyut kazanmış, Batılılaşma uğruna değişen ve yozlaşan toplum değerlerine örnek oluşturmuştur. Aşkın mahremiyeti ve ilişkinin kutsallığı Osmanlı toplumun önemli değerleri iken Seniha ve Faik Bey arasında yaşananlar bu değerlerce ters düşmüştür. Faik Bey ve Seniha'nın Ada'da ve sonra da İstanbul'da devam eden ulu ortak ilişkileri toplum tarafından yadsınmıştır. Toplumsal bir gerçeklik olarak geleneksellikten asri adı verilen sürece doğru bir değişim söz konusu olsa da Seniha-Faik ikilisine “evlilik” yakıştırması yapılmıştır. Onların evliliğe karşı durmaları konak halkının toplum baskısı altında kalmasına neden olmuştur. *“Zira, Faik Bey hemen her gün konakta gibiydi ve o gelir gelmez, ihtiyar adamın rengi değişiyor, gönlüne endişe düşüyordu.”* (Karaosmanoğlu, 79). Zaman içinde Seniha ve Faik Bey'in ilişkileri aynı hızda ilerlememiş Faik Bey alafranga hayatının içine kumar tutkusunu da dâhil etmiştir. Fakat Faik Bey'in kumar sevdası yüzünden maddi sıkıntıya girmiş, Seniha'dan yardım isteyecek kadar alçalabilmiştir. Seniha, Faik Bey'e bileziğini verse de bu durumdan sonra Faik'le ilişkilerine mesafe koymuştur. Bu gerçeklikte Faik figürünün onursuzluğu söz konusu olsa da Seniha'nın

ilişkilerindeki yüzeysellik ve çıkarlarını kollama duruşu öne çıkmaktadır. “*Seniha ilk defa olarak, o gün Faik Bey’in muhabbeti yoluna kendi vücudundan ve kendi namusundan yaptığı fedakârlığa acıdı.*” (Karaosmanoğlu, 94)

Faik figürü romanda Avrupalı hayata tutunabilmek için gerekli parayı ve gücü zengin, dul kadınlarla gidermek isteğiyle öne çıkmıştır. Onlara ilginç hikâyeler anlatarak ve Batılı erkekler gibi yaklaşarak, kadınları etkisi altına almaya çalışmıştır. “*“Otuzundan aşağısını geç!” derdi ve hayatta yegâne emeli, seçkin ve zengin bir dulla evlenmekti.*” (Karaosmanoğlu, 45)

Romanda yozlaşan değerleri yansıtan Faik figürü Seniha’nın Avrupa’ya kaçması üzerine onun peşinden gitmiş; tutkuları onu rahat bırakmamıştır. Fakat Seniha ile evlenmeyi hiçbir zaman düşünmemiş, onu sadece bir heves aracı olarak görmüştür. “*Zira, Seniha’ya karşı düşkünlüğü geçici bir hevesten ibaretti.*” (Karaosmanoğlu, 45). Avrupa dönüşü Faik Bey, Seniha’nın aleyhinde yaklaşımlar sergilemiş ve onun mutluluğunu hiçbir zaman istememiştir. Bu da Faik Bey’in yerleşik değerlerden uzak olması yanında Batılılaşmanın ve yoz kültürün etkisiyle insani özelliklerini de kaybettiğini göstermektedir.

### III. Batılılaşmanın Karşısında Direnen Figürler

#### III.A. Naim Efendi

Roman kurgusunda Batılılaşmayı kayıtsız koşulsuz kabul eden figürler yanında kendi değerleri ölçüsünde yaşayan figürler de yer almaktadır. Roman gerçekliğinde Sultan II. Abdülhamit’in evkaf nazırlarından olan Naim Efendi, “Redingot” dönemine mensup yaşlı ve eski kuşak olarak da nitelendirilen sınıfın içinde yer almaktadır. Batı kaynaklı değişimin hissedildiği koşullara ve hızlı değişen toplum düzenine ayak uyduramamış hatta bu değişimler sonucunda geri planda kalmıştır. Romanda eski ve yeni kuşak arasında belirgin bir “*çatışma*” temel sorunsal olarak işlense de bu durum yapıtta “*yanlış batılılaşmanın*” ortaya çıkardığı bir sonuç olarak ele alınmıştır. Naim Efendi, gerek tercih edilen dil, giyim kuşam gerek de toplumun yaşam tarzı ve ahlak değerlerindeki değişimlerin kendininkilerle örtüşmemesi sonucunda toplum ve özellikle de ailesi tarafından yabancılaştırılmıştır. Bu nedenle Naim Efendi, kendi evinde her geçen gün tanık olduğu, giderek yabancı kaldığı hayatı hem kabullenememekte hem de bu durum karşısında aktif olarak bir şey de yapamamaktadır. Doğduğundan beri alışageldiği toplumsal ahlak ve görgü kuralları artık değişmiş; eskiye göre başına buyruk, kimliksiz, hiçbir anlam veremediği bir düzen oluşmuştur. Naim Efendi bu

nedenle yapıta yansıyan gerçeklikte Batılılaşmadan olumsuz etkilenen ya da Batılılaşmaya ayak uyduramayan figürlerdendir ve yeni kuşak ile çatışan eski kuşağın temsilcisidir. Naim Efendi'ye göre toplum eski benliğini kaybetmiş ve kültürel değerlerini yitirerek bir yolsuzluk içine girmiştir.

*“Ne yaşayışın, ne düşünüşün, ne giyinişin üslubu kaldı; her şey gelenek dışına çıktı; her beyni tatsız ve soysuz bir Arnuvo ve Rokoko merakı sardı; binalarımız, eşyalarımız, elbiselerimiz gibi ahlakımız, terbiyemiz de rokokolaştı. Abdülmecit devrinin o ağır, zarif ve için için gelenekçi Osmanlılığından eser kalmadı.”*  
(Karaosmanoğlu, 11)

Naim Efendi'nin bütünüyle Batılılaşmanın etkisinde kalan ve yozlaşan torunu Seniha'ya karşı özel bir düşkünlüğü bulunmaktadır. Naim Efendi yeni diye benimsenen değerlere her ne kadar karşı olsa da Seniha'ya zaafly yaklaşımı nedeniyle olaylar karşısında pasif kalmıştır. Hareketli, başına buyruk ve Batı'nın büyüünün etkisinde kalan Seniha, Naim Efendi'yle değerler bakımından terslik oluşturmuş, bu nedenle de aralarında kopukluk yaşanmıştır. Toplumun değişen hayat tarzını ve kültürel değerlerini benimseyemeyen Naim Efendi, torunları Seniha ve Cemil'in zevk ve sefa olguları üzerine kurulmuş hayatlarının dışında kalmış; torunları yani yeni kuşak tarafından yabancılaştırılmıştır.

*“Naim Efendi, kendi evi üzerindeki hâkimiyetinin ne kadar sarsıldığını, ne kadar hiçe indiğini en ziyade bugün ve bu saatte hissetti ve kendi konağı içinde kendi çocukları arasında varlığını yabancı buldu. Gönlü öyle derin bir gurbet acısıyla doldu ki az kalsın, gözlerinden yaşlar boşanacaktı.”* (Karaosmanoğlu, 77)

Toplumun değişen değerleri ve anlayışı sonucunda Naim Efendi bu sistemle çatışmıştır. Bu yüzden de eski zamanlarındaki zevk ve mutluluğunu kaybetmiştir. “Modernleşme” altında yaşanan değişimler sonucu eski düzenin bozulması Naim Efendi gibi figürleri huzursuz etmiştir. Naim Efendi bu değişen sistem karşısında kendi değerlerinden vazgeçmemiş, evdekilerle giderilemez bir ayrılığa düşmüştür. Konakta yaşanan değer farklılığı yüzünden aynı çatı altında yaşayan damadı ve kızı kendi yaşam algılarına ve tarzlarına uymayan konaktan taşınmayı tercih etmişlerdir. Bu sıkıntılar kurguda aile ilişkilerinin kopması ve yapıtın adını oluşturan “konağın” kiraya verilmesi fikrinin ortaya atılması ile aktarılmıştır. Konak hayatı Osmanlı'nın kültürel değerlerini yansıtmaktadır. Bu yüzden Naim Efendi ailenin parçalanmasıyla apartmana taşınmayı reddetmiş, Selma Hanım'ın da konağı satma konusundaki çabalarının başarısız olmuştur. Naim Efendi, şartları ne kadar zorlu olursa olsun “Batılılaşma” ya karşı sonuna kadar direnmiştir. “Ben öldükten sonra, isterseniz, yıkınız.”

diyordu. “Fakat, ben sağken hiçbir tarafına el dokundurtmam, hiçbir tarafına el dokundurtmam, hiçbir tarafına...” (Karaosmanoğlu, 192) Roman kurgusunda, Batılılaşmaya karşı kendi benliğinden ve ahlakından ödün vermeyen Naim Efendi ilk önce ailesi ve toplum tarafından ötekileştirilmiş, yabancılaştırılmış, yalnızlaştırılmıştır.

### III.B. Selma Hanım

“Yanlış Batılılaşma” Kiralık Konak adlı romanda bir sorunsal olarak işlenmiştir. Bu sorunsal toplum hayatının değişimleri sonucu kaybolan değerler ve eski-yeni kuşak arasındaki algıların farklılığı sonucu yaşanan çatışmalarla ele alınmıştır. Romana yansıyan yozlaşmış hayat karşısında, benimsenen yanlış algının farkında olup, toplumun kendine has değerlerine sahip çıkmaya çalışan bir başka figür de Selma Hanım’dır. Naim Efendi’den farklı olarak güçlü ve kararlı olması nedeniyle Selma Hanım yozlaşmanın ve hataların farkına varılmasında toplumun vicdanı niteliğinde ele alınmıştır. “Ayol, rezaletiniz ayyuka çıktı. İstanbul çalkalanıyor, sizin vazifenizde değil... Ne yapmalı? Ne demeli? Sizi ikaz için...” (Karaosmanoğlu, 121)

Eski Osmanlı’nın kültürel değerlerinin temsilcisi olan Selma Hanım alışlagelmiş değerlerin Batılılaşma uğruna yeni kuşak tarafından reddedilmesi karşısında tepki veren ve yozlaşmaya karşı farkındalık oluşturmaya çalışan bir figürdür.

*“Kıyafetler gibi ruhlar da değişti. Büyüklere eski itaat, eski hürmet nerede, kimde var? Bizim gördüğümüz terbiyedeki insanlara şimdi alay ediyorlar... Hemşire istiyor ki, Seniha kendisi gibi olsun. Bu mümkün mü? Gençliğimizde kendisinin yaşayışı, giyiniş ve düşünüşüne benziyor muydu?”* (Karaosmanoğlu,36)

Selma Hanım, toplumun kendine özgü değerlerinin anlaşılmasını isteyen bir figür olarak “yanlış Batılılaşma” algısı sonucu yıkım sürecine giren Naim Efendi ailesinin aile içi ilişkilerine olumlu katkı vermiştir. Yapıtta Naim Efendi de eski kuşağın bir temsilcisi olarak Seniha’nın Faik Bey ile ilişkisi veya evden kaçması gibi felaketler karşısında pasif kalmıştır. Romanda Selma Hanım karakteri, bu yozlaşmanın ve ayıbın Naim Efendi ve aile tarafından ciddiye alınması, eski değerlerin unutulmaması, farkına varılması ve yanlışlara karşı tepki verilmesi konusunda bir uyarıcı olarak işlenmiştir. Sorumlu bir duruş sergileyen Selma Hanım, ev halkını ve çevresindekileri hayattan seçtiği örneklerle uyarmış, onlara bilinç aşılama çalışmıştır.

*“Bizim gördüğümüz terbiye, vakta alaturkadır ama zamanımızda alafranganın ne demek olduğunu da pek yakından gördük. İngiliz Ahmet Bey’in çocukları böyle*

*miydiler rica ederim? Kendisi Hıristiyandan dönme halis muhlis Avrupalı olduğu halde bile, hatırlarsanız, evinde, o ne vakar, ne temkin, ne kapalıktı!.. Bizim çocuklar da aynı terbiyeyi görmediler mi? Niçin aynı tarzda hareket etmiyorlar?”(Karaosmanoğlu, 35)*

Roman kurgusunda Selma Hanım, Naim Efendi'nin kardeşi rolünde yer almış, yozlaşma karşısında dengeli duruşuyla işlenmiştir.

### III.C. Hakkı Celis

Seniha tarafından kurgu boyunca önemsenmeyen Hakkı Celis'in yapıttaki işlevi çok büyüktür. “Yanlış batılılaşma” algısı ile kendi benliğini koruyan bir figür olarak ele alınan Hakkı Celis aynı zamanda bu algı ile yozlaşmış figürler arasındaki bağıdır. Kurgunun işleyişi boyunca Seniha ve Faik Bey gibi “Yanlış Batılılaşma” sonucu yozlaşan figürler karşısında “öteki” olan fakat yapıttın sonunda kötü yola girip, batan figürlerin dayanak noktası olmuştur. Hakkı Celis Avrupa hayranlığı sonucu değişen ve kendini yitiren bireylerin kokuşmuş yüzünü görmüş ve bu değerlerden olabildiğince kendini uzak tutmaya çalışmıştır. Birbirinden farklı bu iki figür “Batılılaşma”nın yanlış yorumu sonucu oluşan kopuklukların ve toplumdaki ayrımların gösterilmesi yönünden önemlidir.

*“Sizden evvel kaç kişi Avrupa'ya gitti geldi. Bunların bazılarının kıyafetlerinde epeyce değişiklik gördüm, fakat ruhlarında ne değişti; bilmiyorum. Bunlar bize oradan, başlarında bir acayip sarhoşluk ve gözlerinde sofiyane bir hayretle avdet ettiler.”*  
(Karaosmanoğlu, 151)

Hakkı Celis, yapıtta yozlaşmış sistemin dayatmalarına karşı kendi benliğini kaybetmeyen figürlerden biridir. Kurgunun başlarında Seniha'nın girdiği kötü yola karşı gözlemlediği yanlışlardan tiksinen ve milletin değerlerine odaklanan Hakkı Celis, içine çekilmiş bir figürdür. Hakkı Celis, ezilen ve yok edilmek istenen milletin temsilcisi olarak ele alınmıştır. Her ne kadar toplumsal yaptırımlar altında kalsa da değerlerinden vazgeçmemiş, yapıttın sonunda da İstanbul'un yozlaşmış ortamından kaçıp kendini milletine feda etmiştir. Seniha'ya olan saf aşkı yüzünden acı çekmiş, toplumun etkisini Seniha'nın yapmacıklığında görerek bu yeni değerlerden tiksiniştir. Yeni neslin Batılılaşma uğruna girdiği sapkın yol, Hakkı Celis'in “ötekileşmesine” neden olmuştur. Seniha'ya temiz bir aşk besleyen Hakkı Celis, yazdığı şiirlerde işlediği aşkla gerçekte gördüklerini örtüstürememiş, farkındalığı yüzünden kendi kabuğuna çekilmiştir.

*“Hakkı Celis, iyilikle güzelliğin birbirine ne kadar zıt olduğunu bu sefer Seniha’dan anladı ve sevda denilen şey, ona mütemadi bir ihtilaç gibi göründü. Şiirdeki “aşk”la hayattaki “aşk” ne kadar birbirine benzemiyormuş.” (Karaosmanoğlu, 87)*

Yapıtta yozlaşmış değerlerin etkisiyle yansıtılan toplum, Batı değerlerinin kayıtsız koşulsuz benimsediği için milletin içinde bulunduğu tehlikelerden uzak bir şekilde anlatılmıştır. Diğer taraftan Çanakkale Savaşı gibi önemli bir tarihsel gerçeklik de kurguya dolaylı olarak yansıtılmıştır. Konağın satışa çıkarıldıktan sonra mutluluğu bulduğunu düşünen fakat Batılı değerlerin güçlü etkisi altında yozlaşan Servet Bey ve ailesi bu güçle yönetilmiştir. Kurgunun sonunda Hakkı Celis’in askerliği tercih etmesi, onun Batı’nın büyüünden kendini kurtarıp sosyal yaptırımlardan sıyrılan Servet Bey ve ailesi ile zıtlık oluşturmak için kullanılmıştır. “*“Hayır! Hayır! Millet denilen şey Naim Efendi gibi müstehaselerle, Seniha ve Faik Beyler gibi sefil iştahlı insanlardan mürekkep bir varlık değildi. Bunlar milletin çürüten ve dökülen tarafıydı.” (Karaosmanoğlu,175)*

Kurgunun sonunda Hakkı Celis’in ölümü yansıtılmıştır. Hakkı Celis’in ölümüyle aslında Osmanlı’nın az bulunan ve kaybolan değerlerine gönderme yapılmıştır. Taklit edilen Batı’nın süslü perdesinin toplumu yok oluşa götürdüğü, toplumun kendi kurtuluşunu kendi ruhuyla sağlayabileceği gerçeği Hakkı Celis figürüyle verilmiştir.

#### IV.SONUÇ

Batılılaşmanın ana sorunsal olarak işlendiği Kiralık Konak adlı romanda, toplumsal değerlerin yerine tamamen farklı bir yaşam algısının benimsendiği görülmektedir. Bu farklı yaşam anlayışı toplumu genel olarak etkilemiş; tez çalışmasında Servet Bey, kızı Seniha ve Faik Bey, değişen değerlerden olumsuz etkilenmiş figürler olarak işlenmiştir. Servet Bey, romanda “Batılı” ve bunun bir uzantısı olarak içinde bulunduğu insan ilişkilerinde etkisinde kaldığı yeni yaşam algısı doğrultusunda davranışlar sergilemiştir. Osmanlı Devlet yapısının ekonomik çöküşü sürecinde Batılılarca kurulan Duyun-u Umumi’de çalışan, yabancı/Batılı yöneticilerle yaranma ilişkisi içinde bulunarak kişisel çıkarlarını önceleyen yönüyle işlenmiştir. Seniha figürü tezde, genel değerlerin tamamen dışında Batılı anlayışa kendini kaptıran, Batılılığı İstanbul toplumsal yaşamında yüzeysel ve eylemsel olarak yansıtan yönüyle ele alınmıştır. Seniha romanın sonunda mutluluğu Avrupa’da bulamayan, geçmişte bıraktığı değerlerde aramaya çalışan, bunu da başaramayan bir figürdür. Faik Bey, tezde yozlaşan yönleriyle işlenen Servet Bey ve kızı Seniha ile aynı doğrultuda ele alınmıştır. Avrupa’da öğrenim görmüş, Batılı davranışları iyi bilen ve yansıtan yönüyle İstanbul

toplumsal hayatının önünde bir figürdür. Faik Bey, oturmuş değerlere sahip olamadığı için hırslarının peşinden koşmuş, onursal bakımdan düşük görünümde ele alınmıştır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Kiralık Konak" adlı yapıtında, toplumsal değişime ayak uydurmaya çalışan Osmanlı Devleti'nin Batılılaşma süreci, buna bağlı olarak yaşanan değer kopukluklarına eleştirel bir yaklaşım yer almaktadır. Tez çalışmasının ikinci ayağı, kendini Batılılığa kaptıran figürlere koşturarak yerleşik değerlere bağlı Naim Efendi, kardeşi Selma ve Hakkı Celis adlı figürlere de yer verilmiştir. Bunlardan Naim Efendi eski değerlere sıkı sakıya bağlı, tavizsiz yaklaşımlarıyla işlenmiştir. Kardeşi Selma Hanım, Naim Efendi'ye göre daha gerçekçi ele alınmıştır. Tezde de romandaki bilinçli, sorunlara çözümcü yaklaşımları değerlendirilmiş, bozuk düzende elle tutulur, işe yarar yönüne vurgu yapılmıştır. Hakkı Celis ise değerleri temsil eden, bozulmuş, yozlaşmış düzenden tiksindiği için kendini memleket kurtuluşuna adanmış bir figür olarak yansıtılmıştır. Bu tez çalışmasında Batılılaşma gerçekliği toplumsal değişim bağlamında ele alınmış, böyle bir gerçeklikte yaşanan değişimden olumsuz etkilenenler olduğu gibi koşullar ne olursa olsun değerlerin korunabileceği sonucuna varılmıştır.

**Sözcük Sayısı:** 3652

### **KAYNAKÇA**

Karaosmanoğlu, Yakup K. **Kiralık Konak**. İstanbul; İletişim, 2009